SZKOLNY BUDŻET OBYWATELSKI

SZKOLNY BUDŻET OBYWATELSKI

– o szansie na deliberacje w szkole

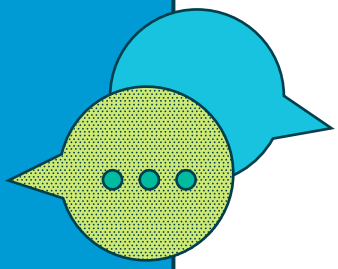

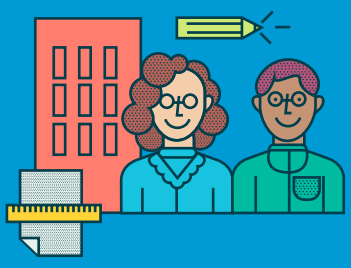

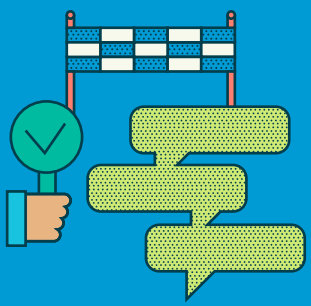

fundacja pole dialogu

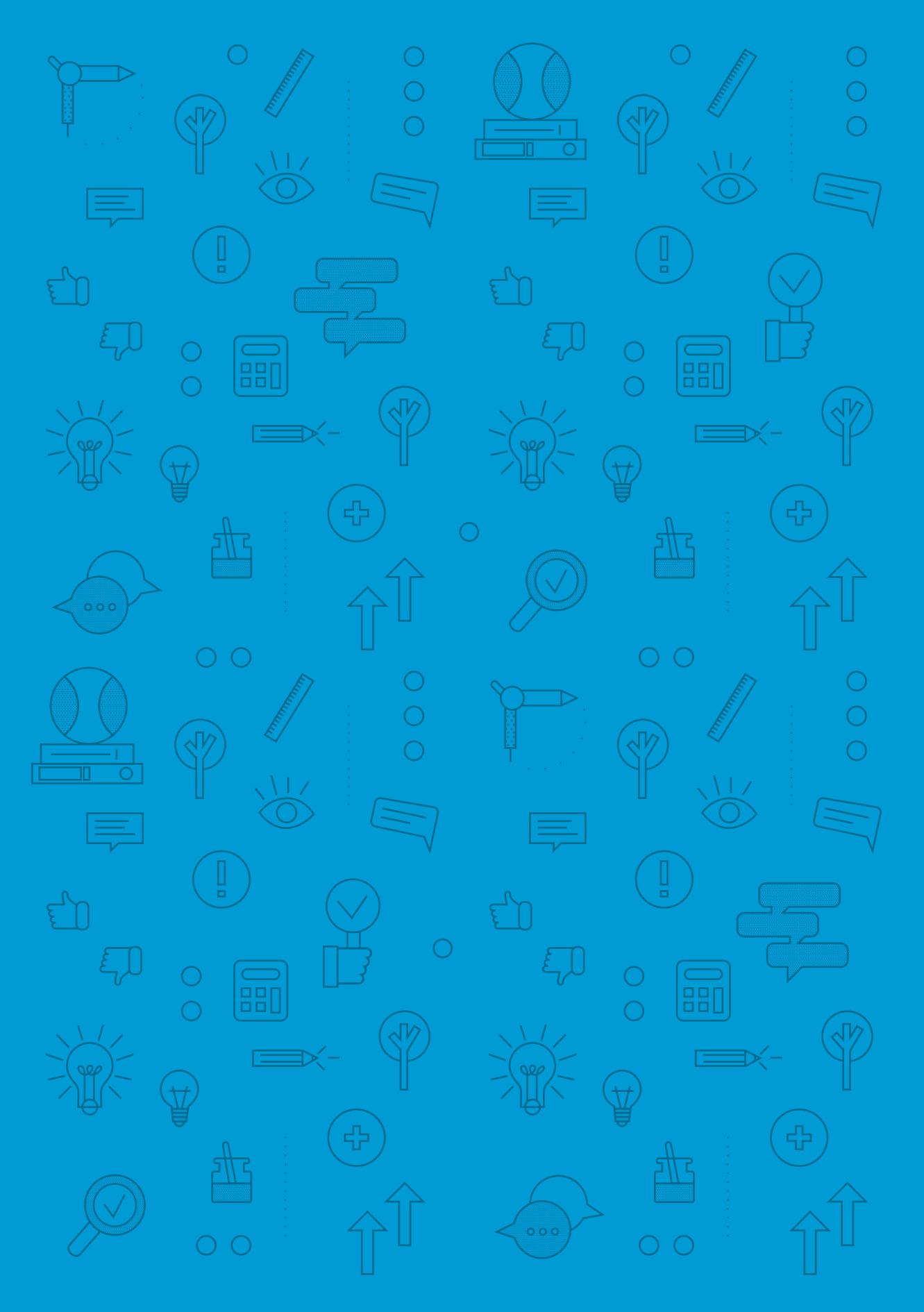

SZKOLNY BUDŻET OBYWATELSKI

– o szansie na deliberacje w szkole

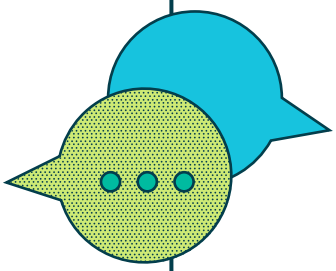

Warszawa 2022

„Szkolny Budżet Obywatelski – o szansie na deliberacje w szkole"

Autorzy: Paweł Zalewski, Mateusz Wojcieszak
Redakcja: Paula Olejniczak
Skład: Mira Larysz
Autorka grafik: Żaneta Strawiak-Pulkowska

Publikacja powstała w ramach projektu
„Laboratorium Szkolnego Budżetu Obywatelskiego",
współfinansowanego ze środków m.st. Warszawy.

Publikacja jest dostępna na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne –
Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0).

Fundacja Pole Dialogu
ul. gen. W. Andersa 13
00-159 Warszawa
poledialogu.org.pl
kontakt@poledialogu.org.pl

Projekt współfinansuje
m.st. Warszawa

Warszawa 2022

SPIS TREŚCI

07 **WPROWADZENIE**

10 **JAK PRACOWAĆ DELIBERACYJNIE?**
12 Jakie są wartości w modelu deliberacyjnym SBO?
14 Zasady pracy z młodzieżą w deliberacyjnym modelu SBO

16 **JAK PRZEPROWADZIĆ SZKOLNY BUDŻET OBYWATELSKI W SPOSÓB DELIBERACYJNY?**
18 Promocja szkolnego budżetu
18 Powołanie zespołu roboczego i stworzenie regulaminu
19 Uzgodnienie potrzeb i problemów
20 Pisanie i składanie projektów
21 Weryfikacja projektów – poszukiwanie alternatywnych rozwiązań
21 Pytania i odpowiedzi (Q&A)
22 Wybór projektów
23 Ogłoszenie wyników i realizacja zwycięskich projektów
23 Ewaluacja szkolnego budżetu

24 **PODSUMOWANIE**

WPROWADZENIE

Od czasu publikacji „Szkolny Budżet Partycypacyjny – wskazówki dla początkujących" zrealizowaliśmy w Warszawie dwie kolejne edycje projektu „Laboratorium Szkolnego Budżetu Obywatelskiego" (LSBO), w których promowaliśmy metodę szkolnego budżetu obywatelskiego w publicznych szkołach podstawowych i ponadpodstawowych. Projekt, realizowany w latach 2020/2021 i 2021/2022, był współfinansowany z budżetu m.st. Warszawy.

Kolejne spotkania z grupami uczniowskimi oraz zaangażowaną kadrą nauczycielską i dyrekcją utwierdziły nas w przekonaniu, że model zaproponowany w publikacji sprawdza się w praktyce. Widzimy też, że coraz więcej organów prowadzących oraz szkół interesuje się wdrażaniem szkolnych budżetów obywatelskich (dalej SBO), pojawiają się także inicjatywy rozszerzające zaproponowany przez nas model, np. w większym stopniu angażujące rodziców oraz osoby pracujące w administracji czy wprowadzające ułatwienia dla dzieci migranckich. Dla szkół SBO jest atrakcyjnym narzędziem, bo łatwo można zamienić go w święto demokracji – wielkie przygotowania zakończone uroczystym głosowaniem. Z drugiej strony wiemy, że głosowanie nigdy nie bywa neutralnym sposobem – ktoś zawsze jest przegrany. W miejskich budżetach obywatelskich często głosowanie jest krytykowane za plebiscytowy charakter i nierówną konkurencję.

W odpowiedzi na te zastrzeżenia w Polsce pojawia się coraz więcej nowych inicjatyw, które próbują postawić na deliberacyjne sposoby pracy z uczniami i uczennicami w ramach SBO. Prawdopodobnie jest to związane z „falą deliberacji", która według OECD (Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju) dotarła do krajów globalnej północy (lub tzw. krajów rozwiniętych) w ostatnich latach[1], powodując wzrost zainteresowania demokratycznymi metodami opartymi na dyskusjach. **Deliberacja jest przede wszystkim dążeniem do rozmowy, która pozwoli na przybliżenie perspektyw różnych stron. Ta rozmowa musi mieć określone zasady, natomiast jej celem jest zwyczajowo wypracowanie konsensusu lub przynajmniej kilku**

1 OECD, *Innovative Citizen Participation and New Democratic Institutions. Catching the Deliberative Wave*, OECD Publishing, Paris 2020.

scenariuszy rozwiązania dyskutowanego problemu[2]. W dalszej części tłumaczymy to pojęcie bardziej szczegółowo.

W ciągnącej się od lat debacie na temat modeli usprawniających zastane instytucje demokratyczne wskazuje się, że model partycypacyjny oraz deliberacyjny, choć mają punkty wspólne, nie są tożsame[3] [4]. Choć zarówno w partycypacji, jak i w deliberacji dąży się do włączenia obywateli we współdecydowanie, model deliberacyjny stawia na zmierzanie do wypracowania dobra wspólnego poprzez konsensus, podczas gdy w partycypacji nacisk położony jest na zapewnienie uczestnictwa jak największej liczby grup społecznych. Inaczej mówiąc, **w deliberacji dąży się do uwspólnienia perspektyw, natomiast w partycypacji chodzi o zaistnienie wielogłosu**.

Możemy zastanawiać się, czy budżet obywatelski może być deliberacyjny. W polskim porządku prawnym pod nazwą budżetu obywatelskiego rozumie się model oparty na plebiscycie[5]. Ustawowa definicja jest o tyle istotna, że to do niej odwołujemy się, nazywając budżetowanie w szkołach szkolnym budżetem obywatelskim, starając się wskazywać na powiązanie pomiędzy szkolnymi i miejskimi budżetami. **Pojęcie budżetu obywatelskiego traktujemy w tej publikacji oraz w naszym podejściu jako parasolowe, które zawierać w sobie może zarówno** model partycypacyjny**, jak i** model deliberacyjny**.** W obu modelach dążyć się będzie do włączenia obywateli i obywatelek lub uczniów i uczennice do współzarządzania instytucjami publicznymi (miastem czy szkołą), choć efekt ten będzie osiągany różnymi metodami.

2 S. Chambers, *Deliberative Democratic Theory*, Annual Review of Political Science, 2003, 6(1), s. 307–326.

3 D. della Porta, M. Diani, *Ruchy społeczne. Wprowadzenie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2009.

4 H. Pearse, *Refurbishing Democracy: More Direct, More Deliberative, and Younger*, Perspectives on Public Management and Governance, 2022, 5(1), s. 11–15.

5 Ustawa z dn. 11 stycznia 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu zwiększenia udziału obywateli w procesie wybierania, funkcjonowania i kontrolowania niektórych organów publicznych (Dz.U. 2018 poz. 130).

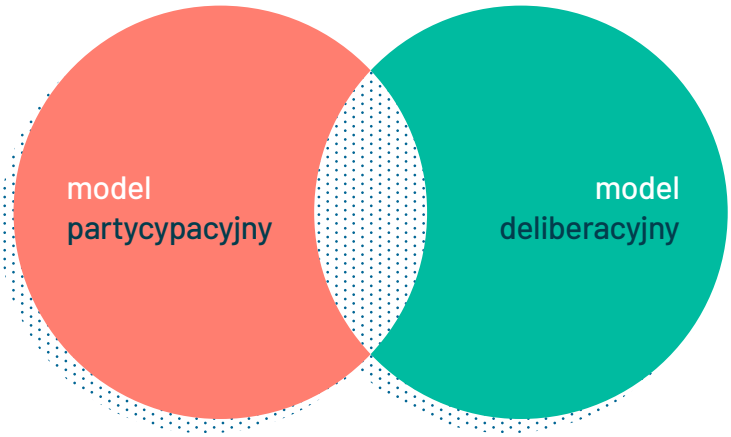

Obserwując rosnącą popularność zarówno samego SBO, jak i rozwiązań deliberacyjnych, stopniowo rozwijaliśmy koncepcję uzupełnienia do publikacji „Szkolny Budżet Partycypacyjny – wskazówki dla początkujących", które poruszałoby kwestię wykorzystania metody deliberacyjnej w kontekście szkolnych budżetów. Bazując na doświadczeniu pracy z 25 szkołami w Warszawie, chcemy zaproponować własny zbiór wskazówek do wykorzystania dla szkół, które chciałyby położyć większy nacisk w realizacji szkolnego budżetu obywatelskiego na szukanie kompromisów, dialog i dbanie o dobro wspólne.

Nasze doświadczenia z pilotażu oraz dwóch edycji LSBO uzupełniamy analizą dostępnych materiałów dla praktyków i praktyczek dotyczących pracy z młodzieżą w sposób deliberacyjny oraz publikacji naukowych poruszających albo tematykę budżetu obywatelskiego, albo pracy metodami deliberacyjnymi z młodzieżą szkolną. Dodatkowo przeprowadziliśmy 5 pogłębionych wywiadów indywidualnych: 2 z praktykami i praktyczkami partycypacji realizującymi budżety obywatelskie w szkołach, 1 z badaczką i ekspertką ds. budżetu obywatelskiego oraz 2 z naukowcem i naukowczynią zajmującymi się badaniami modeli demokracji.

Zależało nam, aby porozmawiać z osobami reprezentującymi różne środowiska. Wywiady potraktowaliśmy jako wspólną przestrzeń do namysłu nad tym, jak powinna wyglądać partycypacja oraz deliberacja w Polsce. Ważnym elementem rozmów było zaprezentowanie modelu prowadzenia szkolnego budżetu obywatelskiego z publikacji „Szkolny Budżet Partycypacyjny – wskazówki dla początkujących" i wspólna refleksja nad tym, gdzie w tym modelu mogłoby być miejsce na wprowadzenie elementów deliberacyjnych.

W broszurze opisujemy wskazówki dla zastosowania modelu deliberacyjnego szkolnego budżetu obywatelskiego. Jest on alternatywą dla modelu opartego na plebiscycie, opisywanego w publikacji „Szkolny Budżet Partycypacyjny – wskazówki dla początkujących", który w dalszej części nazywamy modelem partycypacyjnym. Nie piszemy tu zbyt wiele o narzędziach, skupiamy się na opisie etapów SBO w modelu deliberacyjnym. Jeszcze raz zaznaczamy, że niniejsza broszura jest suplementem do publikacji „Szkolny Budżet Partycypacyjny – wskazówki dla początkujących", dlatego zachęcamy do korzystania z niej komplementarnie z publikacją.

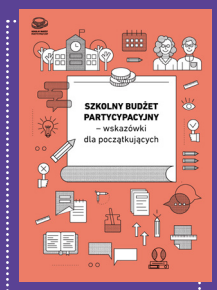

„Szkolny Budżet Partycypacyjny – wskazówki dla początkujących"

Pobierz ▸

JAK PRACOWAĆ DELIBERACYJNIE?

Deliberacja to według Słownika Języka Polskiego: „rozważanie czegoś lub naradzanie się nad czymś". Ta prosta definicja, choć opisuje zachowania odbywające się w trakcie deliberowania, nie mówi wiele o tym, czym właściwie jest proces deliberacji i jak można wykorzystywać go w pracy z młodzieżą.

Żeby dobrze zrozumieć, na czym polega proces deliberacji, należy najpierw ustalić, jak wygląda deliberacyjny sposób pracy. Powyższa definicja PWN-u ukazuje nam, w sposób poszlakowy, że chodzi o rozważanie lub naradę, a więc o zachowania będące efektem interakcji pomiędzy jednostkami. W procesie deliberacyjnym tą interakcją będzie rozmowa, debata lub dyskusja. **Deliberacja jest specyficznym rodzajem wymiany argumentów, w którym muszą być zapewnione warunki do zaistnienia porozumienia**[6].

6 A. Bächtiger, J. S. Dryzek, J. Mansbridge, M.E. Warren (red.), *The Oxford handbook of deliberative democracy*, Oxford University Press, 2018 Oxford.

Więcej jasności odnajdziemy w deliberacji, kiedy spojrzymy na nią jako na sposób włączania obywateli i obywatelek, mieszkanek i mieszkańców – ogólnie ujmując: osób zainteresowanych – do współdecydowania o ważnych dla siebie sprawach. Mogą to być zarówno rozmowy o rozbudowie wielkich autostrad w państwie, stworzeniu nowego parku w mieście czy wybraniu patrona szkoły. Pracując metodą deliberacji zakładamy, że ludzie różnią się od siebie, dlatego żeby podjąć mądrą, wspólną decyzję, potrzebują czasu, dyskusji i uwspólnienia wiedzy przed ostatecznym wyborem. Deliberacja pozwala uczestnikom pogłębić omawiany temat, poznać poglądy innych osób oraz wygłosić (i ewentualnie zmienić) własne zdanie.

W skrócie niezbędnymi elementami deliberacji są:

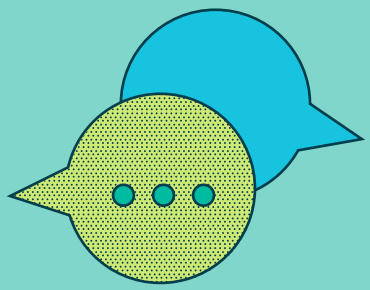

- **dyskusje pomiędzy uczestnikami**, które trwają dostatecznie długo, aby pokryć dane zagadnienie (na rozmowę o nasadzeniach w szkolnym zieleńcu pewnie wystarczy mniej czasu, niż gdy decydujecie o polityce korzystania z telefonów w szkole);

- **różnorodna i optymalna grupa osób uczestniczących** (nie rozmawiamy wyłącznie w gronie osób już aktywnych, zapraszamy również te, które na co dzień nie wypowiadają się w sprawach publicznych);

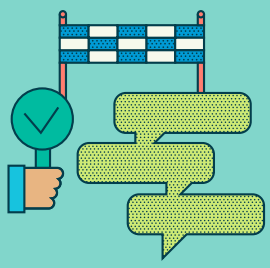

- **wyraźny cel**, który jest realny do osiągnięcia po dyskusjach.

JAKIE SĄ WARTOŚCI W MODELU DELIBERACYJNYM SBO?

Deliberacja to metoda, z której korzystamy świadomie i która wymaga dodatkowych nakładów energii i czasu. W deliberacji bardzo ważne są wartości – to proces nastawiony na stworzenie przestrzeni do pogłębionej rozmowy na tematy ważne, publiczne, wspólne. Szkolny budżet obywatelski też od nich nie ucieka. Wartości, które opisaliśmy w głównej publikacji (transparentność, równość, powszechność, dobrowolność), wpisują się w charakterystykę procesów deliberacyjnych. Dodatkowo, realizując SBO w modelu deliberacyjnym należy pamiętać o bezpieczeństwie. Poniżej opisujemy, w jaki sposób te pięć wartości należy zastosować w SBO.

Transparentność

Proces deliberacyjny musi być zrozumiały dla wszystkich. Informacje o SBO powinny być widoczne, aby uczestnicy i uczestniczki mogły podjąć świadomą decyzję o uczestnictwie w procesie – przede wszystkim znając jego zasady! Udział w deliberacji oznacza gotowość do publicznego wystąpienia lub posłuchania zdania innych osób. Te reguły powinny być w jasny sposób komunikowane osobom uczestniczącym. Dopełnienie warunku transparentności jest kluczowe do zbudowania zaufania do mechanizmu SBO. Zaufanie jest priorytetowe dla procesu grupowego[7].

7 J. Hartz-Karp, *Laying the Groundwork for Participatory Budgeting – Developing a Deliberative Community and Collaborative Governance: Greater Geraldton, Western Australia*, Journal of Public Deliberation, 2012, 8(2), art. 6.

8 M. Tobiasz, *Deliberacja jako forma wykluczenia*, Myśl Polityczna, 2021, 2, s. 31–45.

Równość

Metody deliberacyjne muszą być sprzęgnięte z włączającym podejściem, co oznacza, że proces nie może być wykluczający dla żadnej osoby. Dotyczy to szczególnie zapraszania do wspólnego namysłu zarówno uczniów i uczennic, jak również nauczycieli i nauczycielek, rodziców czy pracowników i pracowniczek administracji. Spotkaniu ucznia z dorosłym zawsze towarzyszyć będą naturalne nierówności wynikające chociażby z posiadanej wiedzy czy stosunków władzy. Organizator musi dostrzegać te różnice i minimalizować wynikające z nich ryzyka, np. zapraszając większe grono uczniów, ustalając jasne zasady dyskusji czy prowadząc partnerską integrację przy rozpoczęciu debaty. Ważna w modelu deliberacyjnym będzie uważność osób organizujących i moderujących na wszelkie przejawy społecznych nierówności, wynikające najczęściej z wieku, płci, narodowości, etniczności, zamożności, kultury osobistej etc., które mogą występować między osobami uczestniczącymi w procesie[8].

Powszechność

Proces SBO powinien włączać jak najwięcej grup szkolnych (np. samorząd uczniowski, rodziców, dyrekcję, grono pedagogiczne), przy jednoczesnym zachowaniu zasady równości. Raz ustalone zasady muszą obowiązywać wszystkich. Powszechność w deliberacji oznacza również szerokie, otwarte zaproszenie – różnorodność jest podstawową zasadą deliberacji. Kiedy przeprowadzimy dyskusję w obrębie jednej, dobrze znanej sobie klasy, doświadczony nauczyciel będzie znał wyniki rozmowy jeszcze przed jej rozpoczęciem. W deliberacji zaś chodzi o odkrywanie nowego, wpadanie na nieszablonowe pomysły – nie uda się to bez zaproszenia różnorodnego grona.

Dobrowolność

Uczestnictwo w procesie deliberacyjnym musi być dobrowolne, jako że jakakolwiek forma przymusu wyklucza stworzenie równej i bezpiecznej przestrzeni sprzyjającej debacie.

Bezpieczeństwo

Jako że w modelu deliberacyjnym uczestnicy dążą do wypracowania wspólnego stanowiska, niezwykle ważne jest zapewnienie komfortowego procesu dyskusji, który będzie sprzyjał dążeniu do wypracowania lub ulepszenia dobra wspólnego. W naszym modelu pracy z młodzieżą dobrem wspólnym jest przede wszystkim proces grupowy. Oznacza to, że organizator SBO (czyli szkoła) jest bezwzględnie zobowiązany do stworzenia bezpiecznej i komfortowej przestrzeni, w której osoby uczestniczące będą mogły wyrazić swoje zdanie. Organizator musi być szczególnie wyczulony na wszelkie przejawy nierówności, prób manipulacji i dyskryminacji. To na barkach organizatora spoczywa ciągłe upewnianie się, że wszystkie osoby zaangażowane w SBO czują się na tyle bezpiecznie i komfortowo, żeby proces deliberacyjny mógł przynieść pozytywne efekty.

ZASADY PRACY Z MŁODZIEŻĄ W DELIBERACYJNYM MODELU SBO

W jaki sposób pracować z młodzieżą w modelu deliberacyjnym? Poniżej przedstawiamy kilka ogólnych sugestii, które w zastosowaniu różnić się będą w zależności od tego, czy pracujemy z grupą nieformalną, małą grupą młodzieży (np. klasą w szkole) czy dużą grupą młodzieżową (np. z wszystkimi uczniami i uczennicami danej szkoły).

W naszym sposobie pracy uznajemy, że proces grupowy jest sercem modelu, dlatego kluczowe jest, aby młodzież miała zapewnioną przestrzeń do wyrażenia własnego zdania. Proces ten musi być organizowany i prowadzony przez osoby, które rozumieją, że ważniejszy od powodzenia przedsięwzięcia jest proces grupowy, a więc poczucie bezpieczeństwa i komfortu każdej osoby uczestniczącej z osobna. W praktyce oznacza to, że osoba moderująca ma obowiązek wspierać inicjatywę młodzieży i powstrzymywać się od wartościowania lub oceny pomysłów tak długo, jak spełniają one zasady publicznej debaty.

Warto pamiętać, że w przeciwieństwie do wielu innych sposobów pracy, metody deliberacyjne nie są oparte na rywalizacji, plebiscycie i konkursie[9]. Wręcz przeciwnie, ich siła polega na tym, że młodzież ma okazję wzajemnie współpracować, wyrazić własne opinie i poszukać wspólnego, korzystnego dla wszystkich rozwiązania.

Model deliberacyjny polega na procesie grupowym w większym stopniu niż model partycypacyjny, w związku z tym zastosowanie mają wszystkie zasady procesu grupowego Tuckmana[10]: formowanie się grupy, konflikt, ukonstytuowanie się reguł wewnętrznych grupy, działanie grupy. Kluczowym momentem w całym procesie będzie niewątpliwie przejście przez fazę konfliktu, która charakteryzuje się tym, że w jej trakcie formują się role przyjmowane przez członków grupy. Warto mieć na uwadze, że działania deliberacyjne wymagają często renegocjowania ról przyjętych przez członków grupy, co może powodować dodatkowe komplikacje w procesie grupowym.

9 J. Sroka, B. Pawlica, J. Podgórska-Rykała, *Bariery formuł deliberacyjnych w świetle badania praktyk budżetowania obywatelskiego w Polsce prowadzonych w okresie pandemii COVID-19*, Studia z Polityki Publicznej, 2021, 8(4), s. 97–120.

10 B.W. Tuckman, M.A. Jensen, *Stages of small-group development revisited*, Group and Organization Studies, 1997, 2(4), s. 419–27.

Model deliberacyjny sprawdza się najlepiej, jeśli spełnione są następujące warunki:

- młodzież jest już przyzwyczajona do projektów partycypacyjnych,
- zależy nam, aby młodzież ćwiczyła kompetencje komunikacyjne,
- czujemy, że relacje między młodzieżą są dobre i wiemy, że będzie ona czuła się dobrze, rozmawiając ze sobą,
- w grupie nie ma długotrwałego konfliktu, który może uniemożliwić dojście do konsensusu.

JAK PRZEPROWADZIĆ SZKOLNY BUDŻET OBYWATELSKI W SPOSÓB DELIBERACYJNY?

W publikacji **„Szkolny Budżet Partycypacyjny – wskazówki dla początkujących"** pisaliśmy, że „deliberacja to pogłębiona publiczna debata, w czasie której uczestnicy wypracowują porozumienie co do priorytetowych dla szkoły projektów i dopiero gdy nie są w stanie zdecydować, które powinny zostać zrealizowane, poddawane są one ogólnoszkolnemu głosowaniu" (s. 24). Opis ten kładzie nacisk na wykorzystanie deliberacji przede wszystkim na etapie wyboru projektów. Jednakże nasze podejście do deliberacji ewoluowało, dlatego w tej broszurze opisujemy wykorzystanie elementów deliberacyjnych na przestrzeni większej liczby kroków w procesie SBO. W ten sposób opisujemy model deliberacyjny, będący rozszerzeniem modelu partycypacyjnego opisywanego w głównej publikacji. Oba modele różnią się w kilku punktach, choć mają punkty wspólne, jako że opierają się na doświadczeniach wyniesionych z tego samego programu wsparcia szkół.

Opisane poniżej kroki zawierają wskazówki oraz pomysły na realizację SBO w duchu zasad deliberacji. Każde z tych rozwiązań zostało osobno zastosowane do modelu partycypacyjnego w różnych warszawskich szkołach. Wnioski z tych doświadczeń zebraliśmy w opisany poniżej model deliberacyjny.

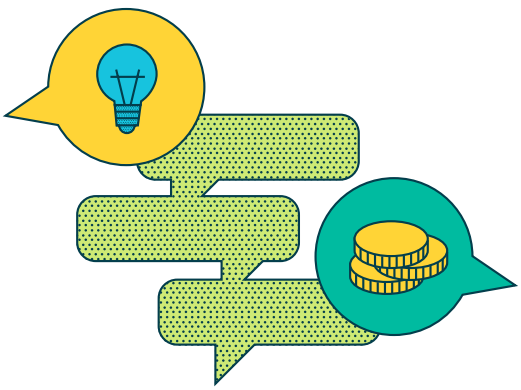

Model partycypacyjny	
Promocja szkolnego budżetu	Powołanie zespołu roboczego i stworzenie regulaminu
	Generowanie pomysłów
	Pisanie i składanie projektów
	Weryfikacja projektów
	Promocja projektów
	Wybór projektów
	Ogłoszenie wyników i realizacja zwycięskich projektów
	Ewaluacja szkolnego budżetu

Model deliberacyjny		
Promocja szkolnego budżetu	Powołanie zespołu roboczego i stworzenie regulaminu	
	Uzgodnienie potrzeb i problemów	
	Pisanie i składanie projektów	
	Weryfikacja projektów – poszukiwanie alternatywnych rozwiązań	
	Pytania i odpowiedzi (Q&A)	
	Wybór projektów przez dyskusję i konsensus	Wybór projektów przez głosowanie kwestionariuszowe
	Ogłoszenie wyników i realizacja zwycięskich projektów	
	Ewaluacja szkolnego budżetu	

1 Promocja szkolnego budżetu

Krokiem „zero" jest promocja szkolnego budżetu, która w modelu deliberacyjnym nie różni się od analogicznego kroku w modelu partycypacyjnym. Przechodząc przez wszystkie etapy modelu deliberacyjnego, warto pamiętać o działaniach informacyjnych i promocyjnych. **Nie warto promować rywalizacji, lepiej skupić się na szukaniu kompromisu, poczuciu wspólnoty i rozmowie**. Od samego początku warto określić zasady udziału – często model deliberacyjny jest bardziej czasochłonny i wymaga więcej wkładu od osoby uczestniczącej.

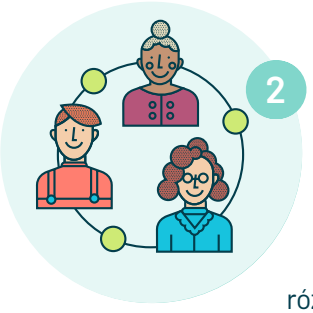

2 Powołanie zespołu roboczego i stworzenie regulaminu

Krok pierwszy, pod którym kryje się powołanie zespołu szkolnego i stworzenie regulaminu oraz harmonogramu, nie musi różnić się od modelu partycypacyjnego. W modelu partycypacyjnym pierwsze spotkania zespołu roboczego oraz późniejsze ustalanie zasad SBO uzgadniane jest przez osoby składające się na to gremium. Często to osoba koordynująca z ramienia szkoły zaprasza konkretnych członków i członkinie zespołu. **W modelu deliberacyjnym zachęcamy do przeprowadzenia otwartego naboru i nieograniczania się tylko do uczniów i uczennic. Z naszego doświadczenia najlepsze efekty osiągają szkoły, w których zespoły robocze składają się z przedstawicieli i przedstawicielek różnorodnych grup szkolnych**.

W edycji 2020/2021 oraz 2021/2022 projektu „Laboratorium Szkolnego Budżetu Obywatelskiego" proponowaliśmy szkołom, aby pierwsze spotkanie otwierające działania było jednocześnie warsztatem, na którym wszystkie osoby z zespołu roboczego uwspólniają wiedzę na temat tego, czym jest SBO, jaki jest jego cel i jak działa cały proces. Dzięki moderacji z udziałem osoby mentorskiej większość z tych spotkań oraz późniejsze obrady zakładają dyskusję o różnych rozwiązaniach i wybór takich, które odpowiadają wszystkim członkom i członkiniom zespołu roboczego.

Zaangażowany i sprawnie działający szkolny zespół roboczy jest kluczowy dla sprawnego przebiegu SBO. Po więcej wskazówek odnośnie do tego, jak powinien

działać zespół roboczy, odsyłamy do publikacji „Szkolny budżet partycypacyjny – wskazówki dla początkujących".

W modelu deliberacyjnym warto zwrócić uwagę, żeby zespół roboczy był złożony z przedstawicielek i przedstawicieli różnorodnych grup szkolnych, symulując dzięki temu formułę tzw. mini-publics, czyli grupy osób reprezentujących różnorodne środowiska społeczne, dobranej proporcjonalnie do wielkości populacji według charakterystycznych dla niej parametrów[11]. W SBO kluczem do wyboru osób pracujących w zespołach roboczych powinno być zapewnienie różnorodności głosów, szukamy więc osób reprezentujących różne klasy (roczniki), ale również osób o odmiennej aktywności. Warto do zespołu zaprosić również takie osoby, które do tej pory nie były społecznie aktywne – to może być dla nich bardzo wzmacniające doświadczenie.

11 O. Escobar, S. Elstub, *Forms of mini-publics: An introduction to deliberative innovations in democratic practice*, New Democracy. Research and Development Note, 2017, 4.

Zadaniem powołanego zespołu roboczego jest opracowanie formalnego „kręgosłupa" szkolnego budżetu. W regulaminie warto uprawomocnić deliberację – określić jej ramy, zasady i zadania dla osób uczestniczących.

3 Uzgodnienie potrzeb i problemów

Rozpoczęcie procesu grupowego wiąże się z etapem uzgodnienia potrzeb i problemów do rozwiązania. **Deliberacja polega na odnajdywaniu rozwiązań problemów, które dotyczą szerszego grona, np. części rocznika lub osób członkowskich koła uczniowskiego. Krok ten powinien w dużej mierze przyjąć postać diagnozy potrzeb, podczas której społeczność szkolna, w szczególności młodzież, będzie miała możliwość podzielenia się swoimi przemyśleniami na temat potrzeb czy braków w szkole.**

Ten etap może odbywać się na poziomie klas szkolnych. Można zorganizować specjalne grupy warsztatowe, których celem będzie wygenerowanie potrzeb i problemów. Innymi dobrymi praktykami są ściany pomysłów, tablica informacyjna czy burza mózgów, które opisywaliśmy szerzej w publikacji „Szkolny budżet partycypacyjny – wskazówki dla początkujących" (str. 26).

Namysł nad potrzebami lub problemami w modelu deliberacyjnym powinien mieć charakter grupowy i otwarty. Dzięki temu tworzy się naturalna przestrzeń do

łączenia się pojedynczych pomysłodawców w grupy kilkuosobowe, widzące podobne problemy lub mające podobne potrzeby.

Efektem etapu uzgodnienia potrzeb i problemów będzie stworzenie mapy zagadnień, które mogą być następnie zgłoszone jako projekty w SBO. Uzgodnienie może również prowadzić do określenia tematyki szkolnego budżetu, np. jeżeli diagnoza potrzeb pokaże, że najbardziej palącym problemem jest zaniedbany teren wokół szkoły, to może stanowić podstawę decyzji o zawężeniu w regulaminie SBO przyjmowania projektów „materialnych" dotyczących terenu szkoły.

4 Pisanie i składanie projektów

Na etapie pisania projektów i składania wniosków musi nastąpić namysł zespołowy nad określonymi potrzebami lub problemami. Osoby uczestniczące w SBO miały okazję już wcześniej, na etapie uzgodnienia, poznać się z osobami, które widzą podobne kwestie problemowe do rozwiązania w szkole. **Warto zachęcić do łączenia się w grupy i wspólnego wypracowywania koncepcji projektów.**

Pisanie wniosków powinno odbywać się wokół potrzeb lub problemów określonych na poprzednim etapie. Dobrą praktyką w ramach tego kroku będzie utworzenie dyżurów osób moderujących w szkołach, które będą mogły pomóc grupom w przeprowadzeniu dyskusji i wypracowaniu rozwiązań wpisanych ostatecznie do projektu. Dobrze może sprawdzić się maraton pisania wniosków, o którym pisaliśmy w publikacji głównej.

W LSBO wielokrotnie widzieliśmy projekty, które składały zespoły mieszane (np. uczniowie z nauczycielem/nauczycielką lub rodzicem). Pisanie wniosku jest okazją do współpracy międzypokoleniowej. Jednocześnie należy pamiętać, że rolą prowadzących proces (czyli zespołu roboczego oraz osób mentorskich lub moderujących) będzie upewnienie się, że w przypadku takich projektów wszyscy pod nim podpisani mieli równość głosu w wypracowywaniu koncepcji.

Kluczowe będzie moderowanie, szczególnie w celu uwspólnienia wizji, czyli doprowadzenia do sytuacji, w której zespół zastanawiający się nad jednym z projektów dojdzie do konsensusu i pogodzi wizje wszystkich członków i członkiń w jeden wspólny pomysł.

5 Weryfikacja projektów – poszukiwanie alternatywnych rozwiązań

W ramach weryfikacji zespół roboczy ma za zadanie zapoznać się ze zgłoszonymi projektami oraz zweryfikować, czy spełniają one kryteria oraz zasady przyjęte w regulaminie.

W podejściu partycypacyjnym projekty niespełniające kryteriów opisanych w regulaminie SBO mogły zostać odrzucone lub odesłane do uzupełnienia. **Sugerujemy, aby szkoły używające modelu deliberacyjnego stosowały raczej tę drugą opcję i pozwalały grupom projektowym na poprawienie wniosków – w ten sposób proces SBO będzie uczący, pod warunkiem, że informacja zwrotna dla autorów będzie wskazywała, co konkretnie należy zmienić.**

Ważne będzie również zachęcenie grup, które złożyły podobne tematycznie projekty, do połączenia ich w jeden (znów na zasadzie konsensusu). W LSBO niektóre zespoły robocze rekomendowały połączenie kilku podobnych tematycznie projektów w jeden, dzięki czemu autorzy i autorki takich połączonych projektów mogli ustalić najlepszy sposób zaspokojenia potrzeby kryjącej się za kilkoma wnioskami.

Wiemy, że część ze zgłoszonych potrzeb może nie być możliwa do zrealizowania w trakcie jednej edycji lub w ogóle nie nadawać się do realizacji drogą SBO. Warto, aby te potrzeby zostały usłyszane i aby odpowiednia osoba, np. przedstawiciel dyrekcji, odpowiedziała na te potrzeby, czy to poprzez walidację, czy też zrealizowanie ich innymi sposobami niż poprzez SBO. Jeżeli projekty wybiegają poza jurysdykcję szkoły, warto rozważyć złożenie ich do **miejskiego budżetu obywatelskiego** lub do **Inicjatywy Lokalnej**.

6 Pytania i odpowiedzi (Q&A)

Po zakończeniu weryfikacji projektów, ich lista powinna zostać opublikowana w możliwie widocznych miejscach w szkole. Może to być oczywiście tablica ogłoszeń, choć w ostatnich dwóch edycjach LSBO największą popularnością cieszyły się **profile szkół w serwisach społecznościowych lub tablica informacji w ramach dziennika elektronicznego.**

W modelu deliberacyjnym proponujemy, aby zamiast promocji zastosować **formułę pytań i odpowiedzi lub Q&A, stawiającą na interakcję z autorami i autorkami**.

Rekomendujemy, aby zgłoszone projekty trafiły pod dyskusję w mniejszych grupach, np. do klas w ramach godziny wychowawczej. W ten sposób społeczności szkolne będą miały możliwość zapoznania się z nimi i przemyślenia, w drodze rozmowy, czy wszystkie zgłoszone projekty spełniają potrzeby i oczekiwania osób, które będą korzystały z ich efektów. To dobra okazja, aby użyć przykładu SBO do szerszej dyskusji o prawach i obowiązkach w społeczeństwach demokratycznych lub o kulturze dyskusji w naszym kraju.

Na tym etapie warto także zrealizować większą sesję Q&A, gdzie projektodawcy będą mogli zareklamować swoje projekty, odpowiedzieć na pytania i wątpliwości oraz zachęcić do swojej wizji. Sesja Q&A może oczywiście odbyć się na apelu szkolnym, jednakże coraz więcej szkół decyduje się wykorzystywać w tym celu możliwości spotkań zdalnych. W LSBO kilka ze szkół zdecydowało się umożliwić promocję projektów na grupach szkolnych w mediach społecznościowych, gdzie pod postami społeczność szkolna mogła dopytywać autorów i autorki o szczegóły związane z projektem. Takie inicjatywy wymagały, aby w przestrzeni internetowej czuwał także opiekun (np. nauczyciel) upewniający się, że w komentarzach nie dochodzi do rówieśniczego bullyingu lub zachowań hejterskich.

7 Wybór projektów

Wybór w modelu deliberacyjnym wcale nie oznacza, że głosowanie jest zabronione. Proponujemy jednak, aby większy nacisk położyć na przeprowadzenie grupowego namysłu.

Pierwszym sposobem wyboru projektów skierowanych do realizacji może być otwarta debata lub zebranie, którego celem będzie wysłuchanie argumentów poszczególnych autorów i autorek oraz odniesienie się do nich przez zainteresowanych członków i członkinie społeczności szkolnych. Z pomocą przychodzą narzędzia do realizacji spotkań zdalnych, dzięki którym w jednej ze szkół w LSBO przeprowadzono spotkanie, na którym odbył się wybór projektów spośród trzech ostatecznie dopuszczonych do wyboru. W szkole tej, w wyniku debaty, uczestnicy i uczestniczki ustalili, że projekt polegający na zorganizowaniu uczniowskiego kącika wyciszenia jest w stanie zaspokoić potrzeby stojące za dwoma pozostałymi projektami, czyli wnioskiem o utworzenie sali teatralnej oraz kącika czytelniczego.

W przypadku braku powodzenia dyskusji lub w sytuacji, w której projektów jest na tyle dużo, że zorganizowanie debaty pochłonęłoby zbyt dużo zasobów, można zrealizować głosowanie. Postulujemy, aby odbywało się ono na innych zasadach niż „1 projekt = 1 głos". Sugerujemy głosowanie kwestionariuszowe (np. ocena każdego projektu lub głosowanie rankingowe), które może lepiej odzwierciedlać rzeczywiste preferencje osób głosujących. Po szczegółowy opis kwestionariuszowych sposobów głosowania w młodzieżowych budżetach obywatelskich odsyłamy do polskiego tłumaczenia tekstu autorstwa Jeza Halla w ramach projektu Youth PB Accelerator.

„Zrób to sam – zestaw narzędzi i metod"
– Youth PB

Pobierz ▸

8 Ogłoszenie wyników i realizacja zwycięskich projektów

Punkt ten zasadniczo nie różni się od analogicznego w modelu partycypacyjnym i polega na ogłoszeniu wyników w możliwie najwidoczniejszym miejscu i na dalszej realizacji zwycięskich projektów. W LSBO ogłoszenie wyników poprzez tablicę ogłoszeniową zawsze szło w parze z komunikatami w mediach społecznościowych szkoły lub w dzienniku elektronicznym.

Zachęcamy, aby realizacja odbyła się poprzez włączenie autorów i autorek zwycięskich projektów. Mogą oni nie tylko pomóc w zamawianiu materiałów, ale przede wszystkim konsultować na bieżąco efekty prac.

9 Ewaluacja szkolnego budżetu

Ewaluacja projektu w modelu deliberacyjnym oraz partycypacyjnym przebiega identycznie. Zachęcamy zespoły robocze do zastanowienia się jeszcze przed rozpoczęciem procesu, w jaki sposób rzetelnie zweryfikować, czy uczniowie i uczennice wynieśli korzyści z uczestnictwa w procesie SBO.

PODSUMOWANIE

W broszurze zaprezentowaliśmy wskazówki, jak model partycypacyjny SBO przekształcić w model deliberacyjny. Podobnie jak w przypadku publikacji „Szkolny Budżet Partycypacyjny – wskazówki dla początkujących", zaprezentowany tutaj model jest jedynie przykładem, który może stanowić źródło inspiracji. Bardzo zachęcamy do eksperymentowania z formułą SBO, jako że jest to narzędzie, które znakomicie dopasowuje się do kontekstu szkolnego.

Na koniec podkreślamy, że szkolny budżet obywatelski to proces, który trzeba realizować zespołowo. W modelu deliberacyjnym jest istotne, by ten zespół składał się nie tylko z członków i członkiń szkolnego zespołu roboczego, ale żeby przede wszystkim włączał szerszą społeczność szkolną w namysł nad potrzebami oraz sposobami ich realizacji.

Liczymy, że zaprezentowane tu wskazówki wspomogą Was w dalszym kreatywnym wykorzystywaniu SBO. Powodzenia!

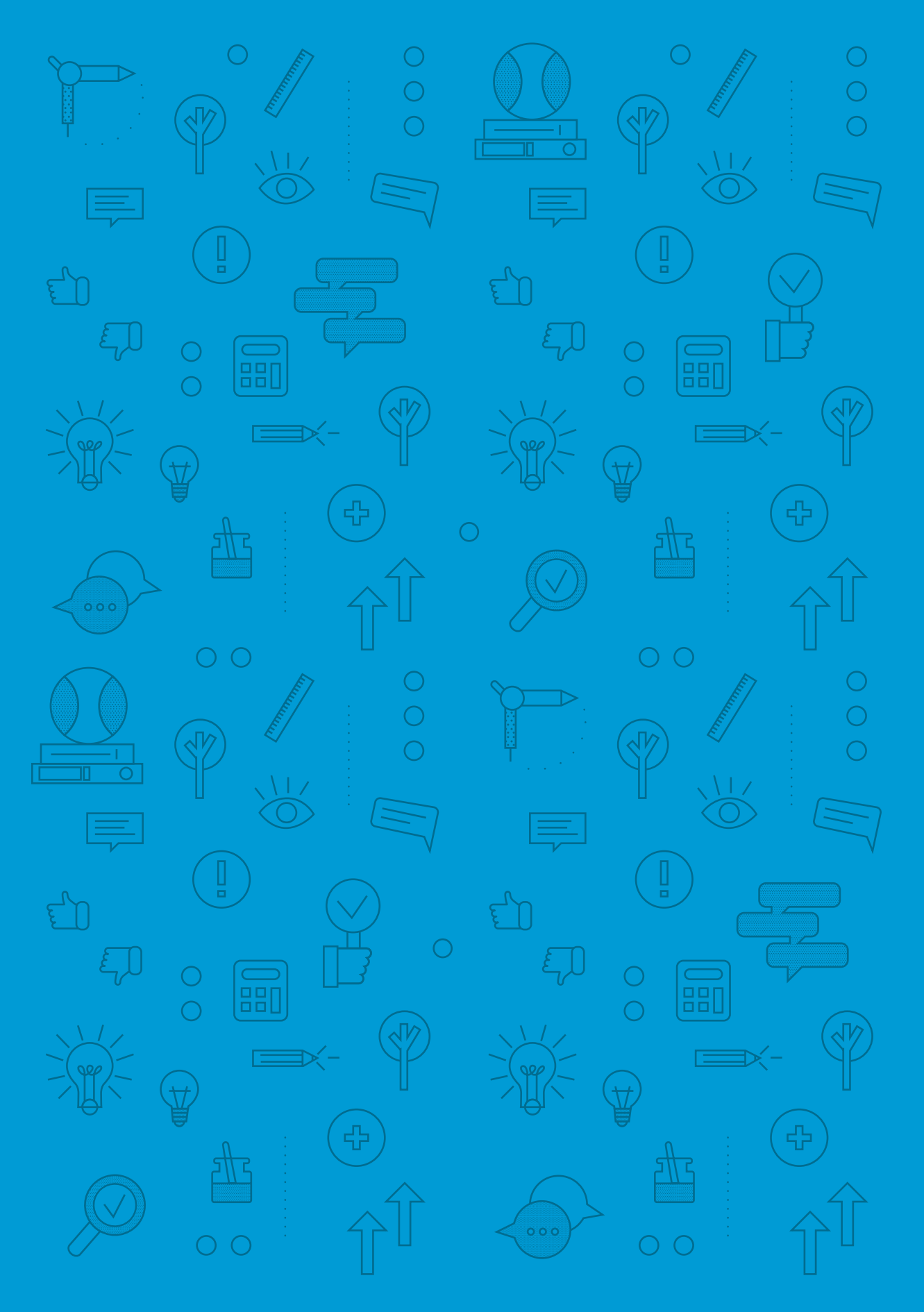

poledialogu.org.pl